

مقایسه سیاست خرید تضمینی با سیاست پرداخت مستقیم به تولیدکنندگان پنبه، خرما و کشمش در استان فارس

محمد بخشوده

استادیار بخش اقتصادی کشاورزی، دانشکده کشاورزی شیراز، دانشگاه شیراز

تاریخ دریافت: ۸۲/۱۰/۱۴؛ تاریخ پذیرش: ۸۴/۵/۱۵

چکیده

در این مطالعه ضمن بررسی اثرات رفاهی سیاست خرید تضمینی پنبه، خرما و کشمش در استان فارس، کوشش شده است تا اثرات مشابه سیاست پرداخت مستقیم به زارعین نیز بعنوان یک سیاست جایگزین مورد ارزیابی قرار گیرد. به منظور بررسی وضع موجود سیاست خرید تضمینی دو حالت کلی در نظر گرفته شد. در حالت اول با دید مخالف نسبت به موفقیت سیاست مورد نظر، ابتدا وضعیت فعلی با شرایطی که در آن تمام محصول تولید شده با قیمت تضمینی خریداری شود و سپس شرایط فعلی با وضعیت بدون سیاست مقایسه شد. همچنین دیدگاه موافقین نیز که بر اساس آن اعمال سیاست خرید تضمینی باعث شده که قیمت بازار بالاتر از قیمتی باشد که بدون سیاست وجود داشت نیز بررسی گردید. در حالت دوم، سیاست خرید تضمینی با سیاست پرداخت مستقیم به تولیدکنندگان مقایسه شده است. گرچه نتایج در مورد محصولات مختلف تا حدودی متفاوت از هم است ولیکن به نظر می رسد بتوان سیاست پرداخت مستقیم را به عنوان گزینه‌ای که دارای برتری‌هایی نسبت به سیاست خرید تضمینی است بکار برد.

واژه‌های کلیدی: سیاست خرید تضمینی، پرداخت مستقیم، پنبه، خرما و کشمش، استان فارس

مقدمه

کشورهای توسعه یافته در حمایت از قیمت محصولات کشاورزی است. تجربه بسیاری از کشورها حاکی از آن است که سیاست‌های قیمتی به تنهایی برای توسعه کشاورزی کافی نیستند، از این رو، به طور همزمان عملیات دیگری نیز اعمال شده است. برای مثال، از طریق فعال کردن بخش خصوصی در بازار نهاده‌ها و سایر خدمات در هند و بنگلادش سعی شده نهاده‌ها به طور موثرتری در زمان مناسب تحویل تولیدکنندگان شود. سیاست‌های قیمتی از دیرباز مورد توجه بوده و در این میان سیاست قیمت تضمینی و پرداخت‌های جبرانی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار بوده‌اند. مثلاً در ژاپن تا سال ۱۹۹۹ دانه‌های

به طور کلی دخالت دولت‌ها در امر قیمت‌گذاری، به خاطر دستیابی به اهدافی مثل کاهش ناپایداری قیمت‌ها و درآمد، بهبود تخصیص نهاده‌های تولید، افزایش سطح خودکفایی در مواد غذایی و کاهش ریسک است (سازمان بهره‌وری آسیا، ۱۹۹۲). مع‌الوصف، مهمترین اهداف سیاست قیمت‌گذاری محصولات کشاورزی در اروپای غربی و ایالات متحده آمریکا تثبیت قیمت‌ها و درآمدها بوده است (کریشنا، ۱۹۶۴). بال و لوتز (۱۹۸۱) معتقدند که سیاست دنبال شده در کشورهای در حال توسعه عموماً در جهت گرفتن مالیات از بخش کشاورزی و در

میانگین ۳۳۹۰ ریال به ازای هر کیلو از این محصول توسط دولت خریداری شد.

اکنون پس از گذشت سالها ضرورت دارد این سیاست مورد ارزیابی قرار گیرد. در این راستا اهداف این مطالعه عبارتست از:

اهداف تحقیق: الف - مطالعه اثر سیاست خرید تضمینی بر رفاه تولیدکنندگان پنبه، خرما و کشمش در استان فارس، ب- مقایسه اثرات فوق با اثرات مشابه سیاست پرداخت مستقیم به زارعین.

روش تحقیق: به منظور تعیین قیمت در کوتاه مدت می توان از روش قیمت گذاری تعدیلی پیشنهادی بخشوده (۱۳۸۲ الف) استفاده کرد که بر اساس آن قیمت به صورت زیر تعیین می شود:

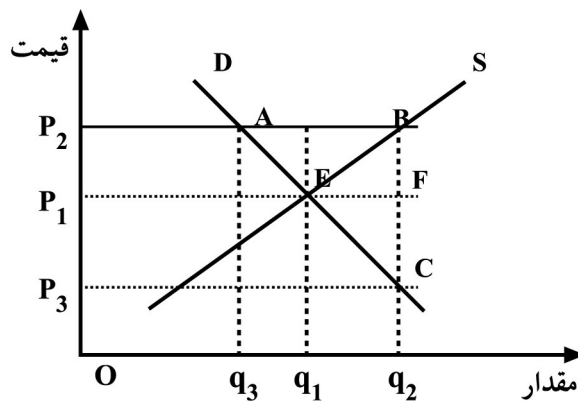
$$P_t = (1+m)(1+r)^t P_b = \frac{1+m}{(1+r)^{-t}} (P_b)$$

که در آن (P_b) قیمت سربر در سال پایه، m ضریب حمایت (Markup)، r نرخ تورم و P_t قیمت در سال t است که می توان آنرا "قیمت محاسبه شده" نیز نامید. فرض بر این است که در صورت عدم حضور دولت در بازار قیمت P_t در سال t وجود داشت.

سیاست قیمت تضمینی یا کف: از نظر تئوریک هرگاه دولت به هر دلیل قیمت مزرعه (P_t) را برای بخشی از زارعین کافی نبیند، اقدام به اعمال قیمتی فراتر از آن (P_2) می کند. در شکل ۱، $D=f(P_d)$ تابع تقاضا و $S=f(P_s)$ تابع عرضه در بازار است. آثار این سیاست در شرایط ثابت طبق نمودار عبارت از افزایش در مازاد تولیدکنندگان (P_1P_2BE) است. تغییر در رفاه اجتماعی مجموع تغییر در مازاد تولیدکنندگان تعریف شده و مخارج دولت برابر ABq_2q_3 است. علاوه بر این، در این حالت به اندازه q_1q_2 واحد مازاد عرضه وجود دارد. برای حفظ درآمد زارعین دولت باید به طور همزمان این مازاد را خریداری و در شرایط کمبود به فروش برساند (بخشوده و اکبری، ۱۳۸۲).

روغنی تحت سیاست پرداخت کمبود بود که بر اساس آن در صورت پایین ترین بودن قیمت محصول در بازار قیمت هدف (استاندارد) دولت تفاوت دو قیمت را به تولیدکننده می داد. در سال ۲۰۰۰ سیاست یارانه ای که هدف آن تثبیت درآمد بود جای سیاست قبلی را گرفت (هاماتو، دایک و استوت، ۲۰۰۲). سیاست مشابهی در مورد سبزیجات نیز در این کشور اعمال می شود و در صورتی که قیمت بازار از متوسط چند سال قبل کمتر شود، دولت مابه التفاوت را پرداخت می کند (ایتو و دایک، ۲۰۰۲).

قیمت گذاری محصولات کشاورزی از سوی دولت همواره یکی از مباحث مهم در ایران بوده است. در سالهای گذشته، به عقیده بسیاری از صاحب نظران قیمت تعیین شده از سوی دولت به گونه ای بوده که منجر به تضعیف انگیزه تولید این محصولات گردیده است. هدف اصلی سیاست خرید تضمینی محصولات کشاورزی در ایران که از سال ۱۳۵۱ به اجرا درآمده، ضمن حفظ و تثبیت درآمد زارعین، ایجاد تعامل در نظام تولید، افزایش تولید محصولات اساسی کشاورزی و جلوگیری از نوسانات بوده است. خرید تضمینی محصولات کشاورزی در سالهای اخیر در استان فارس اعمال گردیده است. خرید تضمینی پنبه در سالهای ۱۳۸۰ و ۱۳۸۱ در این استان انجام شد. در سال ۱۳۸۰ در مجموع ۵۸۲۵ تن وش پنبه (۱۶ درصد از کل تولید وش پنبه در استان فارس) به قیمت هر کیلو ۳۱۲۱ ریال توسط سازمان تعاون روستایی از کشاورزان خریداری شد. در سال ۱۳۸۱ نیز دولت ۵۷۲۳ تن وش پنبه از قرار هر کیلو ۳۲۰۰ ریال از کشاورزان استان خریداری نمود. خرید تضمینی خرما در سالهای ۱۳۷۹، ۱۳۸۰ و ۱۳۸۱ در استان فارس انجام شد. در این سالها به ترتیب ۱۰۲۰۴، ۱۰۳۰۹ و ۱۸۲۲۱۲ تن خرما به قیمت های ۱۲۵۰، ۱۴۰۰ و ۱۷۶۵ ریال از کشاورزان خریداری شد. همچنین خرید تضمینی کشمش در سالهای ۱۳۷۹، ۱۳۸۰ و ۱۳۸۱ در استان فارس صورت گرفت. در طی سالهای مزبور به ترتیب ۴۷۲، ۴۰۰ و ۴۵۹۲ تن محصول با قیمت های ۲۹۳۰، ۳۷۸۳ و

شکل ۱- اثرات رفاهی سیاست خرید تضمینی.

آمار و اطلاعات بکار رفته

اطلاعات مورد نیاز در این تحقیق از مطالعات کتابخانه‌ای: شامل بررسی ادبیات مربوط به خرید تضمینی محصولات کشاورزی و مبانی نظری موضوع، آمارهای ثبت شده شامل داده‌های تولید، قیمت و امثالهم، و انتخاب ۲۴۳ بهره‌بردار نمونه به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای و تکمیل پرسش‌نامه شامل نظرات زراعت در مورد عملکرد سیاست خرید تضمینی به دست آمده است. پس از جمع‌آوری داده‌ها، با استفاده از نرم‌افزارهای SPSS و Eviews به تجزیه و تحلیل آنها پرداخته شد.

یافته‌های تحقیق: در محاسبه اثرات رفاهی، قیمت محصولات، مورد نیاز بوده که در جدول (۱) ذکر شده است. به جز قیمت محاسبه شده خرما در سال ۱۳۸۱ که کمتر از قیمت تضمینی است برای بقیه محصولات همواره قیمت محاسبه شده کمی بیشتر از قیمت تضمینی می‌باشد. اما به هر حال اگر قرار بود که میزان حمایت میانگین برای سال‌های اخیر نیز حفظ شود بایستی قیمت‌های محاسبه شده اعلام می‌گردید. علاوه بر این قیمت بازار خرما (به جز برای سال ۱۳۷۹) از قیمت‌های محاسبه شده بزرگ‌تر ولی قیمت بازار پنبه از قیمت‌های محاسبه شده کوچک‌تر است.

سیاست پرداخت مستقیم به زراعت همراه با سیاست کنترل مقدار عرضه: از اقداماتی که دولت می‌تواند در جهت افزایش درآمد زراعت انجام دهد، پرداخت مستقیم مبلغی علاوه بر قیمت محصول (P_1P_2 به ازای هر واحد محصول) به زراعت است. در این صورت دولت باید به‌طور همزمان سیاست کنترل مقدار عرضه به میزان q_1q_2 واحد کالا را اعمال کند تا قیمت به P_2 افزایش یابد. در غیر اینصورت نه تنها مخارج دولت اضافه می‌شود بلکه مصرف‌کنندگان مایل به پرداخت قیمت کمتری خواهند شد. البته دولت ممکن است مخارج ایجاد شده را به صورت مالیات از مصرف‌کنندگان بگیرد. در این صورت رفاه این قشر جامعه می‌تواند علیرغم کاهش قیمت نزول نماید. در این حالت نیز تغییر در رفاه اجتماعی مجموع قدرمطلق مازاد تولیدکنندگان P_1P_2BE و مازاد مصرف‌کنندگان EFq_2q_1 تعریف شده و تغییر در مخارج دولت برابر P_1P_2BF بوده و مضافاً زیان اجتماعی وجود دارد که برابر مساحت BEF است. علاوه بر این در محاسبه تغییر در مازاد تولیدکنندگان یعنی P_1P_2BE که کشش عرضه (E_s) دخالت دارد از رابطه زیر استفاده شد که در آن $f(Q_s, S)$ تابع عرضه است:

$$P_1P_2BE = \int_{P_1}^{P_2} f(Q_s, S) dP = \frac{q_2}{1 + E_s} \left[P_2 - \left(\frac{P_1}{P_2} \right)^{E_s} \right] \times P_1$$

جدول ۱- قیمت‌های بازاری، تضمینی و محاسبه شده محصولات در استان فارس (کیلو - ریال).

قیمت محاسبه شده	قیمت تضمینی	قیمت بازار		پنبه
		تولید کننده	مصرف کننده	
۳۲۳۴	۳۱۲۱	۲۷۰۰	۳۳۰۰	۱۳۸۰
۳۷۰۷	۳۲۰۰	۳۶۰۰	۴۵۰۰	۱۳۸۱
۱۳۹۸	۱۲۵۰	۱۳۰۰	۱۹۰۰	۱۳۷۹
۱۵۳۷	۱۴۰۰	۱۷۰۰	۲۴۰۰	۱۳۸۰
۱۶۹۱	۱۷۶۵	۱۹۰۰	۲۸۰۰	۱۳۸۱
۲۹۰۰	۲۹۳۰	۲۶۵۰	-	۱۳۷۹
۳۵۰۹	۳۷۸۳	۳۲۵۰	-	۱۳۸۰
۴۲۴۶	۳۳۹۰	۴۲۵۰	-	۱۳۸۱
				خرما
				کشمش

می‌فروشند و بنابراین قیمت موزونی را دریافت می‌کنند. در این تحلیل اثرات تبدیل قیمت موزون (وضعیت حاضر) به قیمت محاسبه شده (معادل وضعیت بدون سیاست) بررسی شده است. در جدول (۲)، تغییر در درآمد تولید کنندگان تفاوت کل درآمد در دو وضعیت بوده و تغییر در مخارج دولت معادل با درآمد حال از فروش به دولت است.

بر اساس ارقام جدول، در صورتی که پنبه و کشمش در شرایط بدون سیاست عرضه می‌شد درآمد بیشتری را نصیب تولید کنندگان می‌کرد. البته باید به این نکته نیز توجه کرد که فروش در بازار آزاد به‌طور ضمنی وجود خریدار به حد کافی را می‌طلبد. اما در این تحلیل معلوم نیست که آیا واقعاً در صورت عدم دخالت دولت مشتریان کافی برای خرید همه محصول وجود می‌داشت یا خیر.

اثرات رفاهی سیاست خرید تضمینی در استان فارس:
دیدگاه مخالف: اساس این ایده که سیاست خرید تضمینی به‌درستی عمل نکرده است مبتنی بر این استدلال است که در اغلب موارد قیمت تضمینی کمتر از قیمت بازار بوده است و لذا زارعین از این بابت متضرر می‌شوند. علاوه بر این خرید درصد کمی از کل محصول تحت پوشش سیاست نیز به‌عنوان ضعف آن محسوب می‌گردد. با در نظر گرفتن این ایده ذیلاً دو تحلیل بررسی شده که از طریق آنها مصرف کنندگان تحت تأثیر قرار نمی‌گیرند بلکه تنها تولید کنندگان و دولت به اندازه مبالغ مربوط به خرید تضمینی درگیر می‌شوند.

۱- مقایسه شرایط فعلی با وضعیت بدون سیاست: در حالت فعلی، تولید کنندگان سهم کمی از محصول خود را با قیمت تضمینی و مابقی را با قیمت موجود در بازار

جدول ۲- درآمد زارعین در وضعیت با و بدون خرید تضمینی در استان فارس (میلیون ریال).

تفاوت ۱-۲	بدون سیاست ۲		با سیاست ۱		پنبه
	فروش در بازار = کل درآمد	کل درآمد	فروش در بازار	فروش به دولت	
۱۶۸۶۸	۱۱۷۰۰۶	۱۰۰۱۳۸	۸۱۹۵۸	۱۸۱۸۰	۱۳۸۰
۵۲۹۰	۱۰۳۳۹۹۶	۹۸۷۰۶	۸۰۳۹۲	۱۸۳۱۴	۱۳۸۱
۱۱۷۴۷	۱۶۰۲۸۴	۱۴۸۵۳۷	۱۳۵۷۸۲	۱۲۷۵۵	۱۳۷۹
-۱۵۷۸۸	۱۷۸۰۳۲	۱۹۳۸۲۰	۱۷۹۳۸۷	۱۴۴۳۳	۱۳۸۰
-۲۱۶۳۲	۱۹۴۹۱۵	۲۱۶۵۴۷	۱۸۴۴۰۳	۳۲۱۴۴	۱۳۸۱
۵۷۳۱	۶۸۰۱۶	۶۲۲۸۵	۶۰۹۰۲	۱۳۸۳	۱۳۷۹
۳۹۷۰	۸۲۶۷۹	۷۸۷۰۸	۶۳۵۷۶	۱۵۱۳۲	۱۳۸۰
۳۹۴۸	۱۰۰۱۳۸	۹۶۱۹۰	۸۰۶۲۲	۱۵۵۶۷	۱۳۸۱
					خرما
					کشمش

مأخذ: یافته‌های تحقیق

معادل ۲۴۵۲ میلیون ریال است.

در سال ۱۳۸۱ در مجموع ۵۷۲۳ تن وش پنبه به قیمت تضمینی ۳۲۰۰ ریال از کشاورزان فارس خریداری شد در حالی که قیمت تولیدکننده ۳۶۰۰ ریال بود. بنابراین با توجه به قیمت اخیر، در حدود ۲۲۸۹ میلیون ریال زیان متوجه کشاورزان شد. البته فرض بر این است که امکان فروش کل محصول در قیمت بازار وجود داشته است و حال آن که این احتمال نیز وجود دارد اگر سیاست وجود نمی داشت قیمت بازار کمتر از میزان فعلی می بود. با توجه به قیمت بازار خرما که به ترتیب در این سالها برابر ۱۳۰۰، ۱۷۰۰۰ و ۱۹۰۰ ریال بود، میزان زیان وارده به کشاورزان در این سالها را می توان به ترتیب بالغ بر ۵۱۰، ۳۰۹۳ و ۲۴۵۹۹ میلیون ریال دانست.

با در نظر گرفتن این که قیمت تولیدکننده کشمش طی این سالها به ترتیب برابر ۲۵۸۴، ۳۱۲۲ و ۳۷۷۴ ریال برای هر کیلو برآورد شد، کشاورزان در دو سال اول به ترتیب سودی معادل ۱۶۳ و ۲۶۴۴ میلیون ریال به دست آورده اند که معادل خسارت وارده به دولت است. اما در سال ۱۳۸۱ این عمل باعث ضرر کشاورزان به میزان ۱۷۶۳ میلیون ریال شد. به طور کلی ملاحظه می شود که تولیدکنندگان پنبه در سال ۱۳۸۰ و تولیدکنندگان کشمش در سالهای ۱۳۸۰ و ۱۳۸۱ از فروش محصول خود به دولت منتفع شده اند اما در بقیه سالها و برای سایر محصولات متضرر گردیده اند.

مقایسه وضعیت فعلی و فروش تمام محصول تولید شده با قیمت تضمینی: در این تحلیل فرض بر این است که تولید کنندگان قادر به فروش کل محصول خود با قیمت تضمینی هستند و دولت نیز توانایی و تمایل خرید تمام محصول تولیدی را دارد. در این وضعیت نسبت به زمانی که بخش کمی از محصول از طریق قیمت تضمینی به فروش می رسد زارعین درآمد کمتری خواهند داشت اما در عین حال دولت باید بودجه زیادی را صرف خرید محصول کند گرچه قادر است تمام یا بخشی از آن را از مصرف کنندگان بگیرد. برای سهولت بررسی فرض می کنیم رفاه مصرف کنندگان تغییری نکند. با فرض آن که قیمت موجود در بازار متأثر از دخالت دولت نیست، در صورت عدم وجود سیاست زارعین تمام محصول خود را با قیمت بازار می فروختند. بنابراین، در شرایط موجود که غالباً قیمت بازار بیش از قیمت تضمینی است کشاورزان متحمل ضرر می شوند. لذا در این تحلیل عملاً اثرات قیمت موزون به قیمت موجود در بازار بررسی شده است. در سال ۱۳۸۰ قیمت تمام شده یک کیلو وش خریداری شده توسط دولت در حدود ۳۱۲۱ ریال و قیمت تولیدکننده ۲۷۰۰ ریال بود. یعنی اگر در مورد تمام محصول پنبه در سال ۱۳۸۰ خرید تضمینی صورت می گرفت، در حدود ۲۸۰۲۲ میلیون ریال زیان متوجه دولت می شد. اما همانطور که در جدول ۳ نیز دیده می شود، با توجه به میزان خریدی شده، مخارج دولت

جدول ۳- سود یا زیان وارده به زارعین در شرایط خرید تضمینی.

سود و زیان			
پنبه	خرما	کشمش	
به ازای هر کیلو محصول (ریال)	به ازای مقدار خریداری شده (میلیون ریال)	به ازای کل محصول تولید شده (میلیون ریال)	
۱۳۸۰	۲۴۵۲	۱۵۲۲۹۲۵۴	۴۲۱
۱۳۸۱	-۲۲۸۹	-۱۱۲۳۸۴۰۰	-۴۰۰
۱۳۷۹	-۵۱۰	-۵۷۳۰۴۵۰	-۵۰
۱۳۸۰	-۳۰۹۳	-۳۴۵۹۶۹۰۰	-۳۰۰
۱۳۸۱	-۲۴۵۹۹	-۱۵۵۶۸۶۰۵	-۱۳۵
۱۳۷۹	۱۶۳	۳۲۳۶۷۲۷۹	۳۴۵
۱۳۸۰	۲۶۴۴	۶۲۲۹۹۳۱۶	۶۶۱
۱۳۸۱	-۱۷۶۳	-۳۶۱۹۲۰۳۸	-۳۸۴

اثرات رفاهی سیاست خرید تضمینی در استان فارس:

دیدگاه موافق: در اینجا فرض بر این است که بدلیل آنکه دولت از قبل حضور خود را به عنوان یک خریدار بزرگ اعلان می کند، بنابراین خرید تضمینی باعث می شود که قیمت بازار بالاتر از قیمتی باشد که بدون این سیاست وجود می داشت. قیمت اخیر در جایی دیده نمی شود و می بایست به نحوی آن را تعیین نمود. برای این منظور، یا با در نظر گرفتن متوسط نرخ رشد قیمت بازار در سالهای گذشته می توان قیمت را برای سالهایی که سیاست اعمال شده محاسبه کرد و یا آنکه با فرض یکنواختی میزان حمایت یک محصول، قیمت های محاسبه شده در جدول (۱) را ملاک قرار داد. همانگونه که در این جدول نشان داده شده است، به نظر می رسد برای برخی از محصولات قیمت محاسبه شده بیش از قیمت فعلی در بازار باشد. در این صورت گرچه نظر موافق زیر سوال قرار می گیرد اما با این حال از اهمیت تحلیل کاسته نمی شود. در این تحلیل، قیمت های تعدیلی (به عنوان که در صورت عدم دخالت دولت و بدون اعمال سیاست در بازار وجود می داشت) با قیمت های فعلی موجود در بازار مقایسه و اثرات مورد نظر در جدول (۴) بررسی شده است.

می توان گفت همواره اعلان دولت به عنوان خریدار بزرگ سبب نمی شود که قیمت در بازار در سطحی بالاتر از آن چه بدون حضور دولت اتفاق می افتاد، باشد. یکی از

علل این ادعا را می توان به اثرات روانی میزان توان حضور دولت در تغییر قیمت ها دانست. به بیان دیگر، وقتی عاملین بازار از روی تجزیه دریابند که دولت فقط می تواند سهم کمی از محصول را خریداری کند و از بازار خارج سازد حضور آن را خیلی جدی تلقی نخواهند نمود. لذ انتظار نمی رود قیمت در بازار با و بدون حضور دولت تفاوت معنی داری بنماید.

اثرات رفاهی سیاست پرداخت مستقیم: در اینجا فرض بر این است که سیاست کنترل مقدار عرضه به طور همزمان با سیاست پرداخت مستقیم اعمال می شود تا بدین وسیله قیمت جدید حفظ شود. بنابراین دولت دو نوع مخارج دارد: مخارج مربوط به سیاست پرداخت مستقیم و مخارج مربوط به خرید مازاد محصول.

چون هدف دولت پرداخت مبلغی علاوه بر قیمت بازار است لذا به طور معمول انتظار ندارد مبالغ بیشتری را بپردازد. از این رو می تواند مخارج دوم را از مصرف کنندگان بگیرد که آن را معادل کاهش رفاه این گروه قلمداد می کنیم. باید به این نکته توجه شود که تعیین درصدی که باید به قیمت اضافه شود به سیاست های دولت بستگی دارد و می توان سال به سال تغییر نماید اما همان طور که در جدول ۵ نشان داده شده است، در این مطالعه با در نظر گرفتن پرداخت ۱۰ درصد و ۱۵ درصد قیمت به عنوان مبلغ اضافی، مقادیر جدید عرضه تحت قیمت های جدید و نیز مازاد عرضه محصولات محاسبه شده است.

جدول ۴ - تفاوت درآمد زارعین با قیمت های فعلی و محاسبه شده بازار.

تفاوت درآمد (میلیون ریال)	تفاوت قیمت محاسبه شده از قیمت بازار	قیمت محاسبه شده (ریال)	قیمت بازار برای تولیدکننده (ریال)	تفاوت درآمد (میلیون ریال)	تفاوت قیمت محاسبه شده از قیمت بازار	قیمت محاسبه شده (ریال)	قیمت بازار برای تولیدکننده (ریال)
۱۹۳۱۷	۵۳۴	۳۲۳۴	۲۷۰۰	۱۳۸۰	پنبه		
۳۰۰۶	۱۰۷	۳۷۰۷	۳۶۰۰	۱۳۸۱			
۱۱۲۳۲	۹۸	۱۳۹۸	۱۳۰۰	۱۳۷۹			
-۱۸۷۹۸	-۱۶۳	۱۵۳۷	۱۷۰۰	۱۳۸۰	خرما		
-۲۴۱۰۲	-۲۰۹	۱۶۹۱	۱۹۰۰	۱۳۸۱			
۵۸۶۴	۲۵۰	۲۹۰۰	۲۶۵۰	۱۳۷۹	کشمش		
۶۱۰۳	۲۵۹	۳۵۰۹	۳۲۵۰	۱۳۸۰			
-۹۴	-۴	۴۲۴۶	۴۲۵۰	۱۳۸۱			

جدول ۵- قیمت‌ها و مقادیر عرضه محصولات در اثر پرداخت اضافی ۱۰ و ۱۵ درصد قیمت فعلی بازار به زارعین (قیمت: کیلو - ریال و مقادیر: تن).

	مقادیر جدید عرضه		مازاد عرضه		قیمت جدید		
	%۱۵	%۱۰	%۱۵	%۱۰	%۱۵	%۱۰	
پنبه	۹۳۲۹	۸۷۲۸	۴۵۵۰۳	۴۴۹۰۲	۳۱۰۵	۲۹۷۰	۱۳۸۰
	۱۲۹۵۵	۱۲۴۳۱	۴۱۰۵۱	۴۰۵۲۷	۴۱۴۰	۳۹۶۰	۱۳۸۱
خرما	۲۹۷۷۲	۲۸۰۰۹	۱۴۴۳۸۱	۱۴۲۶۱۸	۱۴۹۵	۱۴۳۰	۱۳۷۹
	۱۵۳۶۵	۵۸۵۹	۱۳۰۶۸۸	۱۲۱۱۸۳	۱۹۵۵	۱۸۷۰	۱۳۸۰
	۸۹۷۴	۷۳۴۷	۱۲۴۲۹۷	۱۲۲۶۷۰	۲۱۸۵	۲۰۹۰	۱۳۸۱
کشمش	۱۲۹۸	۲۴۲	۲۴۷۵۳	۲۳۶۹۶	۳۰۴۸	۲۹۱۵	۱۳۷۹
	۳۲۹۴	۲۸۵۶	۲۶۸۵۶	۲۶۴۱۸	۳۷۳۸	۳۵۷۵	۱۳۸۰
	۴۱۲۶	۳۶۵۲	۲۷۶۸۸	۲۷۲۱۴	۴۸۸۸	۴۶۷۵	۱۳۸۱

ماخذ: یافته‌های تحقیق

برساند و یا همان‌طور که در این تحلیل فرض شده مخارج مربوط به آن را به‌صورت مالیات از مصرف کنندگان بگیرد آنگاه کل مخارج مستقیم دولت به پرداخت مابه‌التفاوت قیمت خلاصه می‌گردد. آثار رفاهی سیاست پرداخت مستقیم در جدول ۶ خلاصه شده است. با جدا در نظر گرفتن تغییراتی که در مخارج مستقیم دولت به وجود می‌آید رفاه اجتماعی برای محصول پنبه حتی با پرداخت ۱۰ درصد اضافه قیمت کاهش می‌یابد. در ارتباط با مخارج دولت باید در نظر داشت که ولو شرایط بازار اجازه اخذ مالیات از مصرف کنندگان را ندهد، دولت می‌تواند از طریق فروش مازاد محصول خریداری شده در سایر بازارها و یا در دوره‌های بعد تمام یا بخشی از مخارج مربوطه را جبران نماید.

البته مقدار جبران به هزینه‌های انبار و نگهداری محصول بستگی دارد که میزان آن نیز غالباً زیاد است. با فرض آن که این هزینه‌ها ۲۰ درصد کل ارزش محصول باشد اثرات رفاهی سیاست پرداخت مستقیم متفاوت خواهد بود. اما به‌طور کلی، تحت این شرایط وضع بهتری از نظر کلی جامعه و خصوصاً مصرف کنندگان دیده می‌شود. به نظر می‌رسد که پرداخت مستقیم منافع بیشتری نسبت به سیاست خرید تضمینی دارد و شاید بتوان آن را پیشنهاد نمود. با در نظر گرفتن منافع تولید کنندگان و مصرف کنندگان محصولات کشاورزی و نیز مخارج

در محاسبه مقادیر مزبور کشش‌های عرضه محصولات نیاز بوده که از مطالعه شفيعی (۱۳۸۲) و بخشوده (۱۳۸۲ب) گرفته شد و به ترتیب ۰/۳۲ برای خرما، ۰/۲۷ برای پنبه و ۰/۳۹ برای کشمش بوده است. با داشتن ضرایب کشش، مقادیر اولیه عرضه (تولید محصولات) و قیمت‌های جدید و قدیم، مقادیر جدید عرضه محاسبه و سپس مازاد عرضه از طریق مقاسیه این مقادیر و مقادیر تولید در سال‌های مربوطه محاسبه شده است. به هر حال، دولت بایستی مقادیر مازاد عرضه (ستون آخر جدول ۵) را از بازار خارج سازد و به عبارت دیگر، به‌عنوان یک خریدار بزرگ در بازار ظاهر شود تا بدین‌وسیله ضمن حفظ قیمت جدید برای تولید کننده مخارج خود را نیز به حداقل برساند.

براساس ارقام جدول، حدود ۲۰ درصد پنبه در سال ۱۳۸۰، و ۳۰ درصد آن در سال ۱۳۸۱ می‌بایست از بازار خارج شود. این ارقام برای سایر محصولات از یکسال به سل دیگر متفاوت بوده است. مثلاً در حالی که می‌بایست حدود ۲۰ درصد خرما عرضه شده در سال ۱۳۷۹ از بازار خارج شود، در سال بعد این رقم کمتر از ۱۰ درصد برآورد شده است. نکته مهم آن است که اولاً برای خارج کردن محصول امکانات انبارداری لازم است و ثانیاً این کار به بودجه جداگانه‌ای نیاز دارد. اگر دولت بتواند مازاد محصول خریداری شده را در بازارهای دیگر به فروش

مصرف کنندگان محصولات کشاورزی و نیز مخارج دولت شاید بتوان توصیه کرد که در کوتاه مدت سیاست های قیمتی مثل سیاست پرداخت مستقیم و یا سیاست قیمت تضمینی اعمال شود. به ویژه آن که به نظر می رسد در بسیاری از موارد عملاً واسطه ها از سیاست خرید تضمینی بهره برده اند و براساس برخی از شواهد موجود (مثلاً خادمی پور، ۱۳۸۲)، اساساً محصولاتی که دارای مزیت نسبی کمتری هستند بیشتر مورد حمایت قرار گرفته اند.

علاوه بر این، اعمال این سیاست مستلزم داشتن امکانات کافی مالی و فیزیکی از قبیل انبار نگهداری محصولات کشاورزی است که در حال حاضر به میزان کافی در اختیار دولت نیست. با این وجود، تأثیر روانی حاصل از دخالت دولت را نباید از نظر دور داشت. اعلام این که دولت محصول خاصی را به قیمت مشخصی در

دولت شاید بتوان توصیه کرد که در کوتاه مدت سیاست های قیمتی مثل سیاست پرداخت مستقیم و یا سیاست قیمت تضمینی اعمال شود. به ویژه آن که به نظر می رسد در بسیاری از موارد عملاً واسطه ها از سیاست خرید تضمینی بهره برده اند و براساس برخی از شواهد موجود (مثلاً خادمی پور، ۱۳۸۲)، اساساً محصولاتی که دارای مزیت نسبی کمتری هستند بیشتر مورد حمایت قرار گرفته اند. البته مقدار جبران به هزینه های انبار و نگهداری محصول بستگی دارد که میزان آن نیز غالباً زیاد است. با فرض آن که این هزینه ها ۲۰ درصد کل ارزش محصول باشد اثرات رفاهی سیاست پرداخت مستقیم متفاوت خواهد بود. اما به طور کلی، تحت این شرایط وضع بهتری از نظر کلی جامعه و خصوصاً مصرف کنندگان دیده می شود. به نظر می رسد که پرداخت مستقیم منافع بیشتری نسبت به سیاست خرید تضمینی دارد و شاید بتوان آن را پیشنهاد نمود. با در نظر گرفتن منافع تولید کنندگان و

جدول ۶- آثار رفاهی پرداخت مستقیم به زارعین (۱۰ و ۱۵ درصد قیمت فعلی بازار) (میلیارد ریال).

	افزایش رفاه تولید کنندگان		کاهش رفاه مصرف کنندگان		افزایش مخارج مستقیم دولت		تغییر در رفاه اجتماعی	
	%۱۰	%۱۵	%۱۰	%۱۵	%۱۰	%۱۵	%۱۰	%۱۵
پنبه	۱۱/۹	۱۸/۱	۲۳/۶	۲۵/۲	۱۲/۱	۱۲/۳	-۱۱/۷	-۷/۱
	۱۴/۴	۲۱/۷	۴۴/۸	۴۶/۶	۱۴/۶	۲۲/۲	-۳۰/۴	-۲۴/۹
خرما	۱۸/۳	۲۷/۶	۳۶/۴	۳۸/۷	۱۸/۵	۲۸/۲	-۱۸/۱	-۱۱/۱
	۲۰/۳	۳۲/۶	۱۰/۰	۱۵/۳	۲۰/۶	۳۳/۳	۱۰/۳	۱۷/۳
	۲۳/۰	۳۴/۷	۱۴/۰	۱۷/۱	۲۳/۳	۳۵/۴	۹/۰	۱۷/۶
کشمش	۶/۲	۹/۶	۱۰/۶	۳/۴	۶/۳	۹/۸	۵/۶	۶/۲
	۸/۴	۱۲/۸	۹/۳	۱۰/۷	۸/۶	۱۳/۱	-۰/۹	۲/۱
	۱۱/۴	۱۷/۲	۱۵/۵	۱۷/۵	۱۱/۶	۱۷/۷	-۴/۱	-۰/۳

در صورت انبار کردن و فروش مجدد مازاد محصول توسط دولت

	افزایش رفاه تولید کنندگان		کاهش رفاه مصرف کنندگان		افزایش مخارج مستقیم دولت		تغییر در رفاه اجتماعی	
	%۱۰	%۱۵	%۱۰	%۱۵	%۱۰	%۱۵	%۱۰	%۱۵
پنبه	۱۱/۹	۱۸/۱	۰	۰	۱۶/۸	۱۷/۳	۱۴/۴	۲۱/۷
	۱۴/۴	۲۱/۷	۰	۰	۲۳/۵	۳۱/۵	۱۸/۳	۲۷/۶
خرما	۱۸/۳	۲۷/۶	۰	۰	۲۵/۸	۳۵/۹	۲۰/۳	۳۲/۶
	۲۰/۳	۳۲/۶	۰	۰	۲۲/۶	۳۶/۴	۲۳/۰	۳۴/۷
	۲۳/۰	۳۴/۷	۰	۰	۲۶/۱	۳۸/۸	۱۶/۸	۲۵/۴
کشمش	۶/۲	۹/۶	۰	۰	۶/۴	۱۰/۵	۸/۴	۱۲/۸
	۸/۴	۱۲/۸	۰	۰	۱۰/۵	۱۵/۲	۱۱/۴	۱۷/۲
	۱۱/۴	۱۷/۲	۰	۰	۱۴/۷	۲۱/۲	۱۱/۹	۱۸/۱

مأخذ: یافته های تحقیق

نمود. اما طبق نتایج حاصل از این تحقیق شاید بتوان سیاست پرداخت مستقیم به کشاورزان را به عنوان یک گزینه خوب اعمال نمود.

به نظر می‌رسد دولت بایستی لااقل در کوتاه مدت کماکان به منظور حمایت از تولید کنندگان محصولات کشاورزی از طریق قیمت آنها را حمایت نماید، اما در افقی طولانی‌تر باید هماهنگ با سیاست‌های کلان کشور سیاست آزادسازی بازار این محصولات در پیش گرفته شود.

آینده می‌خرد خود باعث می‌شود که قیمت در بازار تحت تأثیر قرار گیرد و از سطح معینی نزول نکند. اما در بلند مدت، حذف تدریجی دخالت‌ها می‌تواند ضمن صرفه‌جویی در هزینه‌های دولت منجر به کاهش عدم حمایت از تولیدکنندگان کشاورزی شده و موجب تقویت بخش گردد. طبق مقایسه‌هایی که انجام شد، اولاً نمی‌توان نسخه واحدی را برای تمام محصولات تجویز کرد و ثانیاً شاید لازم باشد مطالعات مشابهی را در استان‌های دیگر نیز انجام داد تا براساس آن بتوان نتایج عام‌تری اتخاذ

منابع

۱. بخشوده، م. ۱۳۸۲ الف. قیمت‌گذاری محصولات کشاورزی براساس روش افزایش بها، چهارمین کنفرانس اقتصاد کشاورزی ایران، دانشکده کشاورزی کرج.
۲. بخشوده، م. ۱۳۸۲ ب. بررسی سیاست قیمت تضمینی و مقایسه آن با سیاست‌های بالقوه در استان فارس، جهاد کشاورزی استان فارس، ۱۴۳ صفحه.
۳. بخشوده، م. و اکبری، ا. ۱۳۸۲. اقتصاد کشاورزی. انتشارات دانشگاه شهید باهنر کرمان، ۳۰۷ صفحه.
۴. خادمی‌پور، غ. ۱۳۸۲. اثر سیاست‌های حمایتی دولت بر انگیزه تولید محصولات عمده زراعی: کاربرد ماتریس تحلیل سیاسی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد اقتصاد کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه شیراز، ۱۳۹ صفحه.
۵. شفیعی، ح. ۱۳۸۲. بررسی سیاست خرید تضمینی در استان فارس، پایان‌نامه کارشناسی ارشد اقتصاد کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه شیراز، ۱۳۲ صفحه.
6. Asian Productivity Organization (APO). 1992. Mechanisms and Practices of Agricultural Price Policy in Asia and the Pacific, APO, Report of An APO Study Meeting, 26 February - 8 March, 1991, Tokyo, Japan, pp 426.
7. Bale, M.D., and Lutze, E. 1981. Price distortions in agriculture and their effects: An international comparison, Amer. J Agric. Econ. 63: 8-22.
8. Halcrow, H.G. 1981. Economics of Agriculture. International Student Edition. McGraw-Hill International Editions, pp 383.
9. Hamamoto T., Dyck J., and Stout, J. 2002. Oilseed policies in Japan, USDA, ERS, at: www.usda,ers.org.
10. Ito, K. and Dyck, J. 2002. Vegetable policies in Japan, USDA, ERS, at: www.usda,ers.org.
11. Krishna, R. 1964. Agricultural price policy and economic development in South worth, H. M. and Johnston, B. F., (eds.), Agricultural Development and Economic Growth, Mc Graw-Hill Book Company, New York, pp 387.

Comparing guaranteed purchase policy with direct payments to producers of cotton, dates, and raisin in Fars province

M. Bakhshodeh

Assis., Prof., Dept., of Agricultural Economic, college of Agriculture, Shiraz Univ., Shiraz, Iran

Abstract

In this study, welfare effects of the guaranteed purchase policy on dates, cotton and raisin in Fars province was studied alongside with the similar effects of direct payment policy as an alternative. Two general views were considered to investigate the current situation of the guaranteed purchase policy. First, pessimistic view on the policy was reviewed by comparing the current situation with full covering of the policy where total produced dates, cotton and raisins can be sold at the guaranteed prices. Then, the effects were compared with and without the policy. Moreover, optimistic view on the policy by which the market price is believed to be higher at the existence of the policy was also studied. Finally, the guaranteed purchase policy was compared with direct payment policy. Although the results were not perfectly similar for all studied products, it seems that the latter policy has some advantages and therefore may be regarded as an alternative for the former.

Keywords: Guaranteed purchase policy; Direct payment; Dates; Cotton and Raisin; Fars province